

Дозвілля японських школярів: між навчанням, культурою та відпочинком

<https://doi.org/10.17721/2786-4561.2024.5.2.-5/8>

Чепель Р.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

romaukropua2003@gmail.com

Науковий керівник:

Аріон О.В.,

к.геогр.н., доцент кафедри географії України

Анотація. У статті розглянуто дозвілля японських школярів, що забезпечує навчальну, культурну й фізичну активність, залучаючи батьків до освітнього процесу. Різні семестри включають спортивні змагання та культурні фестивалі, які розвивають командну роботу та творчі навички. Проаналізовано структуру навчального року в Японії, включаючи церемонії вступу до школи, спортивні дні, культурні фестивалі та випускні церемонії. Також розкривається вплив канікул та державних свят на дозвілля учнів. Хоча школярі мають канікули, під час них вони виконують завдання. Високий рівень “академічної успішності” спричиняє стрес і перевтому, про що свідчать результати PISA 2022. Досвід Японії може бути корисним для українських шкіл у впровадженні активності, що розвивають особистість дитини. Метод порівняльного аналізу дозволив виявити відмінності та подібності в організації дозвілля школярів в Японії та Україні. Використання емпіричних спостережень дозволило більш детально описати вплив позакласних заходів на психологічне благополуччя дітей. Для оцінки впливу навчального навантаження на академічну успішність та психологічний стан учнів було вивчено дані PISA-2022.

Ключові слова. Дозвілля, освітня система Японії, академічна успішність, стрес і перевтома, дослідження PISA.

Japanese schoolchildren's leisure: between study, culture, and rest

Chepel R.V.

Abstract. This article examines the leisure activities of Japanese schoolchildren, which foster educational, cultural, and physical engagement while involving parents in the educational process. Different semesters include sports competitions and cultural festivals that develop teamwork and creative skills. The structure of the school year in Japan is analyzed, including school entry ceremonies, sports days, cultural festivals and graduation ceremonies. The impact of holidays and public holidays on students' leisure time is also discussed. Although students have vacation periods, they complete assignments during them. The high level of “academic achievement” leads to stress and fatigue, as indicated by the PISA 2022 results. Japan’s experience may be useful for Ukrainian schools in implementing activities that foster children's personal development. The method of comparative analysis allowed us to identify differences and similarities in the organization of leisure activities for schoolchildren in Japan and Ukraine. The use of empirical observations made it possible to describe in more detail the impact of extracurricular activities on the psychological well-being of children. PISA 2022 data was studied to assess the impact of the academic workload on students' academic performance and psychological state. The Japanese education system successfully integrates learning with cultural development, involving parents as well. Extracurricular activities play an important role in helping students not only develop physically, but also build personal and social skills.

Keywords: Leisure, Japanese education system, academic achievement, stress and fatigue, PISA research.

Вступ. Досвід організації досвілля в школах Японії окреслює глобальну проблему: необхідність знайти баланс між академічною успішністю та благополуччям учнів. Оскільки освітні системи в усьому світі прагнуть до вищих стандартів, вони також повинні враховувати потенційний вплив на психологічний стан учнів. Розглядаючи приклад Японії, можна отримати уявлення про взаємозв'язок між дозвіллям та навчанням. Незважаючи на те, що японська система освіти демонструє високі результати в міжнародних рейтингах, вона також стикається з проблемою перевантаження учнів, стресу та зниження рівня задоволеності навчанням. Ця проблема є актуальною для багатьох країн, оскільки ставить питання про баланс між академічними досягненнями та загальним розвитком особистості. Досліджуючи, як можна інтегрувати дозвілля у шкільний день, ми можемо уявити більш цілісну, орієнтовану на учня модель освіти, яка сприятиме як академічній успішності, так і благополуччю.

З 2019 року опубліковано низку матеріалів, що стосувалися б тематики, розглянутої в даній статті, зокрема книга «Education in Japan: A Comprehensive Analysis of Education Reforms and Practices» (пер. укр. «Освіта в Японії: комплексний аналіз освітніх реформ і практик») (редакція Yuto Kitamura, Toshiyuki Omoto та Masaaki Katsuno, 2019). В ній подано аналіз різних аспектів японської освітньої системи, з фокусом на її реформуванні в сучасних умовах. Автори, переважно викладачі Вищої школи освіти Токійського університету, досліджують ключові зміни, що сталися внаслідок впливу неоліберальної політики, посилення адміністративного контролю та прагнення до економічної ефективності. У книзі обговорюються також питання, пов'язані з посиленням централізації, скороченням бюджетів і зміненою роллю освіти як механізму підготовки робочої сили, а не всебічного розвитку особистості, також є розгляд позакласних заходів та «результативно-орієнтованої» системи управління у школах Японії.

У 2020 році вийшла книга «Education and Social Justice in Japan» (пер. укр. «Освіта та соціальна справедливість в Японії») авторства професора Kaori H. Okano (Kaori H. Okano, 2020). В книзі аналізуються сучасні зміни в японській освітній системі, зосереджуючи увагу на темах соціальної справедливості, нерівності та різноманітності в освіті. Автор розглядає дві основні аспекти соціальної справедливості: розподіл освіти та зміст навчальних програм. Okano стверджує, що, незважаючи на реформи, які відбулися з 1990-х років, базова структура та механізми освіти в Японії залишилися незмінними, а реформи часто є відповіддю на політичні запити, не зменшуючи суттєво нерівність у доступі до освіти. Книга також пропонує контекст для аналізу того, як різноманітні види позаурочної діяльності можуть впливати на можливості для навчання та соціалізації серед учнів.

2023 року було опубліковано статтю «Learn from the (*International Journal of Educational Dynamics*, 2023), в якій розкривається чому Японія є однією з найбільш розвинених країн світу, що має високо оцінювану освітню систему, яка слугує зразком для багатьох інших країн, включаючи Індонезію. Одним із критеріїв, які використовуються для оцінки якості освіти в країні, є результати міжнародного тестування PISA, організованого Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Акцентується увага на розвитку моральних якостей та характеру, що є невід'ємною частиною навчального процесу. В даній статті було обрано аспект дозвілля та культурного розвитку.

Об'єктом дослідження є організація навчального року та дозвілля у японській системі освіти.

Метою дослідження є аналіз організації дозвілля японських школярів у рамках освітньої системи Японії, включаючи структуру навчального року, особливості позакласної діяльності та культурних традицій, а також вплив дозвілля на академічну успішність, соціальні навички та психологічне благополуччя здобувачів освіти. Також виявити ключові чинники, що сприяють гармонійному розвитку особистості японських школярів, і оцінити можливості адаптації цих практик для підвищення ефективності позакласної діяльності в українських школах. Стаття надає інформацію про структуру та культурні практики японської системи

освіти - від урочистого початку навчального року до акценту на позакласних заходах та залученні громади. Підхід в освіті, який поєднує академічні знання з можливостями для культурного збагачення, фізичного виховання та соціалізації.

Матеріали і методи досліджень. Дослідження базується на компаративному аналізі ряду публікацій, а також даних, наведених різними японськими освітніми інституціями (Japan Living Guide, The Japan Society) та міжнародними організаціями, такими як PISA Programme for International Student Assessment, пер. укр. Міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень учнів). Це дозволяє з'ясувати, як саме структура навчального року в Японії, включаючи поділ на семестри, позакласні заходи та традиційні свята, впливає на дозвілля та особистісний розвиток учнів. Використано порівняльний метод - порівняння між японською та українською системами освіти з акцентом на культурні особливості, такі як святкування початку навчального року та роль батьків у шкільному житті, що дало змогу виявити спільні риси та відмінності в організації дозвілля учнів та підходах до виховання.

Було проведено аналіз даних PISA 2022, результати цієї міжнародної програми стали важливим джерелом для дослідження. Показники академічної успішності та психологічного стану японських школярів дають змогу оцінити рівень навантаження на учнів і вплив дозвілля на їхній емоційний стан. Вивчено японські національні свята, а також шкільні традиції, які формують час відпочинку дітей та залучають їх до суспільного та сімейного життя. Це дало змогу побачити вплив дозвілля на розвиток особистості та соціальних навичок учнів.

Результати та їх аналіз. Загальна освіта в Японії має свою структуру: початкова школа з шестирічним навчанням (小学校/しょうがっこう/Шьогакко), трирічна середня школа “Першого ступеня” (中学生/ちゅうがっこう/Чюугаккоу) і трирічна середня школа “Другого ступеня” (高校/こうこう/Коукоу) (Асоціація японсько-української дружби, 2024)

Перший семестр, що починається в квітні й триває до липня, відкривається офіційними церемоніями вступу до школи, де нові учні отримують можливість вперше познайомитися зі своїми однокласниками та вчителями (Japan Living Guide, 2002). Це символізує новий початок та підкреслює важливість освіти у японському суспільстві. Цікаво, що в Україні також є культурна традиція, така як святкування “Першого дзвінка”, яку відзначають в Україні з 1984 року, символізує вона початок нового навчального року, що правда все більше людей із часом, з мого власного спостереження, хотіли б скасувати та забути цю традицію, частина українців через об'єктивні причини вважає це радянським спадком, адже ці церемонії супроводжуються значними урочистостями, на які запрошують родичів дітей, а також шановних гостей, тому все частіше лунають заклики зробити “1 вересня”, до прикладу, як у скандинавських країнах, журналіст Аніна Тетяна Євгенівна стверджує у своїй статті: “У Швеції немає урочистостей, офіційних промов керівництва. Натомість панує невимушена та розкута атмосфера: педагоги можуть співати разом з батьками, а діти ласують морозивом та солодощами” (Аніна Т. Є., 2019). Навчання в Японії у цей період зосереджене на адаптації учнів до нових умов, а також інтеграції позакласних занять, таких як шкільні екскурсії. Вони можуть бути як місцевими, так і “виїзними”, під час яких діти досліджують історичні або культурні об'єкти, що дозволяє їм дізнатися більше про історію своєї країни та бути в темі сучасного мистецтва. Навчання у цей період зосереджене на адаптації учнів у новому для них середовищі або ж поступове повернення до навчання після канікул.

Другий семестр починається у вересні й триває до грудня. У цей час японські школи традиційно проводять спортивні дні (Undōkai) (The Japan Society, 2020) які є не просто змаганнями, а велетенською подією, де діти змагаються в різних фізичних випробуваннях: від бігу та естафет до командних ігор. На цих заходах присутні не тільки учні, а й їхні батьки, та навіть родичі та друзі, що робить подію ще більш захопливою. Такі змагання сприяють розвитку командної роботи та вихованню лідерських якостей. У другому семестрі також проводяться культурні фестивалі “bunkasai”, які включають виступи, художні виставки,

театральні постановки та концерти (TokyoTreat Blog, 2023). Учні можуть виявити власні таланти, продемонструвати результати своєї активної праці, це в свою чергу дає змогу дітям глибше зануритися в хобі, від спорту до мистецтв або навіть наукових досліджень.

Третій семестр триває з січня до березня та завершується церемонією випуску, яка є однією з найважливіших подій у житті школярів. Випускна церемонія відбувається у березні і є надзвичайно урочистою, її часто порівнюють з церемоніями “дорослішання”. Для багатьох учнів- це момент прощання з дитячими роками та підготовка до нових викликів у житті. Учні, які закінчують школу, отримують дипломи, що символізує не лише успішне завершення певного етапу освіти, але й готовність до наступного етапу в житті – чи то навчання в старшій школі, чи то у ВНЗ. Батьки часто присутні на цих подіях, надаючи підтримку власним дітям (Hiroshima International Gakuin High School, 2023)

Щодо канікул, то вони у японських школах також є частиною добре структурованого навчального процесу. Літні канікули тривають з кінця липня до кінця серпня, приблизно 40 днів, і, хоча діти мають певний відпочинок, вони продовжують виконувати домашні завдання. Завдання все ж включають математичні вправи, читання книжок, ведення щоденників або навіть творчі проекти, як-от малювання чи спостереження за природою. Зимові канікули охоплюють кінець грудня та початок січня, і є часом для святкування Нового року, одного з найважливіших свят у Японії. Весняні канікули, що проходять у березні, збігаються з закінченням навчального року, і є проміжком між двома етапами навчання (Євро Освіта, 2024).

Японська освітня система добре поєднує академічне навчання та культурний розвиток, також активним залученням батьків до навчального процесу. Великий акцент робиться на позакласних заходах, що сприяють не лише фізичному розвитку дітей, але й формуванню у них особистості та соціальних навичок.

Часова структура дозвілля в японських школах є досить структурованою та по-різному залежить від рівня школи та типу навчального закладу.

Типовий день у початковій школі Японії розпочинається з того, що учні приходять до школи приблизно о 8:00-8:20. Деякі діти приходять самостійно, інші супроводжують батьків або вони добираються разом із групами однокласників. О 8:25 відбувається ранкова зустріч, часто в Україні на це кажуть “Ранкове коло”, студенти сідають, а вчитель, спілкується з учнями та розповідає про плани на день. З 8:45 починаються уроки, які традиційно тривають по 40 - 45 хв. Між уроками є короткі перерви по 5-10 хв. для відпочинку. Після завершення другого або третього уроку, приблизно з 10:30-10:50, студенти мають довшу перерву тривалістю 15-20 хвилин, під час якої вони можуть грати на подвір'ї або відпочивати. Обід починається о 12:00 або 12:15 і триває 45 хвилин, після чого учні повертаються до класів та продовжують навчання. Після обіду, заняття тривають до 14:00-15:00, залежно від класу. Перед завершенням навчального дня учні можуть брати участь у додаткових заходах, таких як гуртки чи спортивні ігри, проте час закінчення навчання залежить від класу: молодші класи завершують раніше, близько 12:30-13:00, а старші залишаються до 14:30 - 15.30 для 6-го класу (Shogakukan, 2023).

“У 2013 році було частково переглянуто Положення про шкільну освіту, дозволивши проводити заняття по суботах. У зв'язку зі збільшенням наповнюваності класів все більше початкових шкіл проводять заняття один або два рази на місяць по суботах.” (Shogakukan, 2023).

Варто відмітити, що багато японців, пам'ятають, що вони ходили до школи по суботах, аж з часом система навчання була змінена на дводенну систему вихідних остаточно у 2002 році, проте повернення суботніх занять в Японії почалося в 2012 році як відповідь на зниження результатів країни в міжнародному тестуванні “PISA” в 2003 та 2006 роках. Падіння академічних показників пов'язували, насамперед, з введенням дводенної системи вихідних та менш вимогливою системою навчання, що утвердилася з часом в Японії. Для підвищення академічної здібності студентів було прийнято рішення відновити практику суботніх занять.

Спочатку заняття проводилися двічі на місяць, а з 2013 року після перегляду навчальної програми та збільшення кількості класів практика суботніх занять стала ще більше поширюватися. На прикладі державних шкіл району “Сінагава” в Токіо можна побачити, що уроки здійснюється в першу та третю суботу місяця, зазвичай без шкільних обідів, тому що скорочений день. Проте суботні заняття не стали регулярною практикою у всіх школах. До 2018 року тільки 26,3% початкових шкіл проводили такі заняття, але вони, як правило, проходять лише 4 рази на рік, а в школах, це зазвичай один раз на місяць. Пандемія “COVID-19” також вплинула на організацію занять: через необхідність компенсувати втрачений час через карантин багато шкіл адаптували свої розклади і впровадили додаткові суботні заняття для коригування навчання (Mamasore, 2024).

Державні свята це в Японії – це можливість для дітей відпочити, провести час із родиною й долучитися до різного виду заходів у позашкільний час. Наприклад, у День захисту дітей “5 травня” у межах “Золотого тижня” сім’ї відвідують храми та фестивалі, де діти отримують символічні подарунки. На День океану “15 липня” організують екскурсії до акваріумів і пляжні події, а в День шанування старших “16 вересня” діти готують подарунки для бабусь і дідусів. У День культури “3 листопада” проходять фестивалі й майстер-класи традиційних ремесел, а на Новий рік “1 січня” діти отримують гроші в червоних конвертах. Ці свята сприяють всебічному розвитку дітей і зміцнюють сімейні зв’язки (TutorChase, 2024).

Незважаючи на ці тенденції, точна структура дозвілля японських дітей може відрізнятися залежно від регіону та конкретної школи. Однак загалом, йде скорочення навчального тижня здебільшого, все частіше школи переходять на п’ятиденний навчальний тиждень, відмінюючи заняття по суботах, також з часом помітно збільшення канікул, літні, зимові та весняні канікули стали довшими, щоб учні могли відпочити та займатися власними інтересами, сучасні японці намагаються деякі школи експериментувати з більш гнучким розкладом, який дозволяє студентам брати участь у різних позашкільних активностях.

Рис 1. Знімок екрану з презентації Андреаса Шляйхера. Джерело: Презентація Андреаса Шляйхера на національному EdCamp Точка стійкості | 25 червня, 2024 року. “Другий день для раціонального інтелекту”. Час на записі 1:47

За даними дослідження “PISA 2022” під керівництвом Андреаса Шляйхера, японські діти стикаються з високим академічним навантаженням, що спричиняє стрес і перевантаження. Через зосередженість на успішності студенти часто відвідують додаткові заняття в

позашкільні школи, що забирає дуже багато часу, залишаючи мало можливостей для відпочинку. Це призводить до недостатнього сну й підвищеного стресу, впливаючи на їхнє здоров'я (PISA-2022, 2022)

Рис. 2 Знімок екрану з презентації Андреаса Шляйхера. Джерело: Презентація Андреаса Шляйхера на національному EdCamp Точка стійкості | 25 червня 2024 року. другий день для раціонального інтелекту. Час на записі 1:54. Презентація Андреаса Шляйхера на національному EdCamp Точка стійкості, другий день для раціонального інтелекту (EdCamp Ukraine, 2024)

Проаналізувавши статистику, яку було оприлюднено Андреасом Шляйхером ініціатором і керівником Програми міжнародного оцінювання учнів, за результатами “Pisa 2022”, яку він й очолює, можна дійти висновку, що японські діти, показують дуже хороші результати по “Академічній успішності” по всіх предметах, проте зверніть увагу на “Стійкість” та “Психологічне благополуччя” через перевантаження, яке часто додатково створюють батьки своїм дітям, результати, на жаль, не дуже втішні. (Сині планети на графіку означають середні показники в країнах ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку))

Тоді як в Україні зовсім інша ситуація, бачимо, що до “Академічної успішності” до середнього показника ОЕСР ще далеко, але наші діти набагато перевищили показники “Психологічного благополуччя” та “Стійкості”. Це свідчить про те, що, попри академічні виклики, які стоять перед Україною, діти демонструють високий рівень психологічної адаптації у зв'язку з війною.

Висновки. Дозвілля японських школярів є невід'ємною складовою освітньої системи, яка добре поєднується з навчанням, фізичним і культурним розвитком, проте високий рівень академічного навантаження, зокрема через додаткове заняття, травмує психологічно школярів, у них з'являється стрес і перевтома. У порівнянні з українською системою освіти, японський підхід показує, що міг би надихнути наші школи на приділенні більшої уваги на позашкільні активності, які розвивають особистісні якості дитини. Аналіз особливостей дозвілля японських школярів та його впливу на академічну успішність і психологічне благополуччя учнів вказує на важливість інтеграції таких заходів у навчальний процес. Використання різноманітних джерел інформації та методів аналізу, включаючи особисті спостереження та приклади позакласних заходів, таких як спортивні дні та культурні фестивалі, підтверджує їхню ефективність у формуванні позитивного ставлення до освіти. Вивчення соціальних, культурних і економічних факторів, які впливають на досвід дозвілля учнів, відкриває нові перспективи для подальшого дослідження в цій сфері.

References

- Education and social justice in Japan. Kaori H. Okano. Routledge, Abingdon/New York, 2020, 234 pp.
- Japanese School Festivals: A Dynamic World of Fun and Tradition! - TokyoTreat Blog. *TokyoTreat: Japanese Candy & Snacks Subscription Boxes*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://tokyotreat.com/blog/japanese-school-festivals-a-dynamic-world-of-fun-and-tradition?srsId=AfmBOooDUB-Lhb-qtvv0JGhGQHpZef_0vD3Cd4-QCt4svu9tmXB1-G-K
- Education in Japan / ed. by Y. Kitamura, T. Omomo, M. Katsuno. Singapore : Springer Singapore, 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/978-981-13-2632-5>
- School Holidays in Japan 2024-2025 - TutorChase. *TutorChase | Professional & Qualified Online Tutors*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.tutorchase.com/blog/school-holidays-in-japan>
- Learn from the Japanese Education System / Y. Rifmasari et al. *International Journal of Educational Dynamics*. 2023. Vol. 6, no. 1. P. 349–356. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.24036/ijeds.v6i1.450>
- The Japan Society - Undokai - Japanese Sports Day. The Japan Society - Home. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.japansociety.org.uk/resource?resource=40>
- 日本の公立小中学校の年間行事. 日本で暮らす外国人のための生活情報サイト - *JapanLivingGuide.jp* 外国人のための日本の生活情報. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.japanlivingguide.jp/schoolsjapan/japanese-public-schools/school-activities/>
- 2023年度「第75回 広島国際学院高等学校卒業式」を挙りました。| 広島国際学院高等学校/広島国際学院中学校. 広島国際学院高等学校/広島国際学院中学校. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.hi.hkg.ac.jp/topics/4548>
- 「小学生の時間割」を徹底解説！1日の流れ、学年別科目のコマ数、授業時間の特徴とは？ | Hugkum (はぐくむ). Hugkum (はぐくむ). URL: <https://hugkum.sho.jp/67397#i-2>
- 小学校で「土曜授業」が復活してる！？なぜあるの？いつから始まるの？徹底解説！ | ママソレ powered by ママ賃貸 | 子育てママのくらしがちょっぴり軽くなる生の声メディア | 教育. ママソレ | 子育てママのくらしがちょっぴり軽くなる生の声メディア. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mama.chintaistyle.jp/article/classes_on_saturday/
- Аніна Т. Є. Чи ходять до школи батьки у Швеції?. *Всеосвіта*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/c/news/post/4130>
- Загальна освіта в Японії «Новини «Євро Освіта». *Євро Освіта*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=1778>
- Навчання в Японії. НПО «Краяни» - Асоціація японсько-української дружби. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.kraiany.org/uk/study_in_japan.html
- Національний EdCamp Ukraine Точка стійкості | 25 червня, другий день для раціонального інтелекту, 2024. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Bydo0vh1cXg> (дата звернення: 27.10.2024). Презентація Андреаса Шляйхера на національному EdCamp Точка стійкості, другий день для раціонального інтелекту.
- Результати. PISA-2022. (Том I). Стан навчання та рівності в освіті: Міжнародний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 (переклад українською мовою) / перекл. Л. Овсяннікова; наук. ред. В. Терещенко; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2024. 347-348 с.